

EMİR SULTAN
VE
ERGUVAN
Toplumsal Bir Çağrı

BURSA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

Emir Sultan ve Erguvan

Yayın Koordinatörü:

Tahsin BULUT

Bursa Büyükşehir Belediyesi Yerel Gündem 21 Genel Sekreteri

Editör:

Enes B. KESKİN

1. Basım

Nisan 2007

Yayın Hazırlık:

Uludağ Yayınları (223 72 10)

Baskı:

Burfaş Ofset Tesisleri

Tel : 0 224 270 28 80

İLETİŞİM BİLGİLERİ:

Atatürk Cad. Uçak Sok. No: 2 Heykel

Tel: 0 224 223 44 61 Faks: 0 224 220 95 99

www.bursa-bld.gov.tr

www.bursayg21.org

Emir Sultan Çeşmeleri

Mahmut KANIK*

EMİR SULTAN ÇEŞMELERİNİN DİLİ¹

Emir Sultan semtinde bulunan çeşmelerin yıllar süren suskunluğundan sonra, yeniden şırl şırl akmaya başlamasını görmek insanı duygulandırıyor. İşte bu duygu, heyecan ve coşkunun bu yazının kaleme alınmasında büyük payı vardır.

1. ÇEŞME

Emir Sultan Camii'nin batı kapısında, merdivenlerin solunda üç gözlü çeşme, suyu mermer dağara daima bol akmakta olan, üstü nakışlı, mermer cepheli büyük bir çeşmedir. Kitabesinde, "Beytü'l-Haram Surre Emîni² Hacı Mustafa Efendi tarafından, Hazreti Peygamber'in kızı Fatımatü'z-Zehra ile adaş olan hanımı Fatma Hanım adına H. 1254 / M. 1838'de yaptırılmış olduğu anlaşılmaktadır.³ Çeşmenin ayna taşında küçük boy, talik harfle yazılı (50x150) ebadında bir kitabe

* U.Ü., Rektörlüğü Fransızca Okutmanı.

¹ Bu yazı ilk şekliyle *Yedi İklim* dergisi, Bursa özel sayısında yayımlanmıştır: Sayı 40, Temmuz, 1993.

² Surre; para kesesi, para çıkını demektir. Hac zamanlarında pâdisah tarafından Mekke ve Medîne'ye her yıl gönderilen para ve sâireye denir. Surre emîni ise, bu parayı göndermekle görevlendirilen kimsedir.

³ Sayın M. Baha Tanman'ın, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 11, s. 151'de yer alan, konuyla ilgili "kitabesinden öğrenildiğine göre Surre Emîni Hacı Mustafa Efendi'nin esi Zehrâ Hanım adına Fatma Hanım tarafından 1254 (1838-39) yılında vakfedilmiştir." ifadesi gerçeği yansıtmamaktadır. Bir yanlış anlama olduğu kesin gibi gözüküyor.

vardır. "Namına bu çeşmenin yapıldığı Fatma Hanım'ın mezarı ise çeşmenin batı bitişiğindedir."⁴ "II. Mahmud devrinin (1808 – 1839) empire üslûbuna bağlanan üçgen alınlık ve bunun içindeki güneş motifi (Sultan Mahmud güneşi) dikkat çeker."⁵

Kitabe: 4

Vezin: *Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün*

1. *Nâzır-ı Filibe emîn-i surre-i Beytü'l-Haram*
Ya'ni el-Hac Mustafa Aga-yı memdûhu's-sıfât

2. *Şehr-i Bursâya müsellim olduğu hengâmda*
Zevcesi hem-nâm Zehrâ kıldı terk-i mümkinât

3. *Oldı bâb-ı hazret-i Sultân Emîr'e câ-nişîn*
Pîsgâh-ı merkadinde akdı bu kand ü nebât

4. *Oldı icrâ bunda bu âb-ı hayât-ı cân-fezâ*
Kıldı şâdân sanki ervâh-ı şehidânı fîrât

5. *Tâ ki reyyân eyleye atşânı bu nev-selsebîl*
Defterinden eylesün her katre mahv-ı seyyiât

6. *Kilk-i Zâikden bu mervârid-i tarîh akdı nev*
Buldu rûh-ı Fâtuma Hânım bu ma'dan nev-hayât

H.1254

(1. Filibe Nâzırı, Beytü'l-Haram Surre Emîni,⁶ yani vasıfları övgüye değer Hacı Mustafa Ağa,

2. Bursa'ya kaymakam olduğunda, Hazreti Peygamber'in kızı Fatımatü'z-Zehra ile adaş olan hanımı Fatma Hanım bu fanî dünyadan bâkî âleme göç etti.

3. Emir Sultân hazretlerinin kapısına getirilip oraya defnedildi. Bu şeker kamışı ve nöbet şekeri tadındaki su, onun mezarı önünde aktı.

4. Cana can katan bu âb-ı hayat burada aktı. Kur'an'da (Furkan, 25 / 53) geçen "azbiün fîrât" tatlı suya benzeyen bu su, âdeta şehitlerin ruhlarını şâd etti.

5. Cennetteki Selsebîl gibi bu yeni sebîl de susamış canları suya kandırsın ki âdeta her damlası amel defterinden onun günahlarını silsin, yok etsin.

⁴ Kâzım Baykal, *Bursa ve Anıtları*, İkinci baskı, 1982, s. 208.

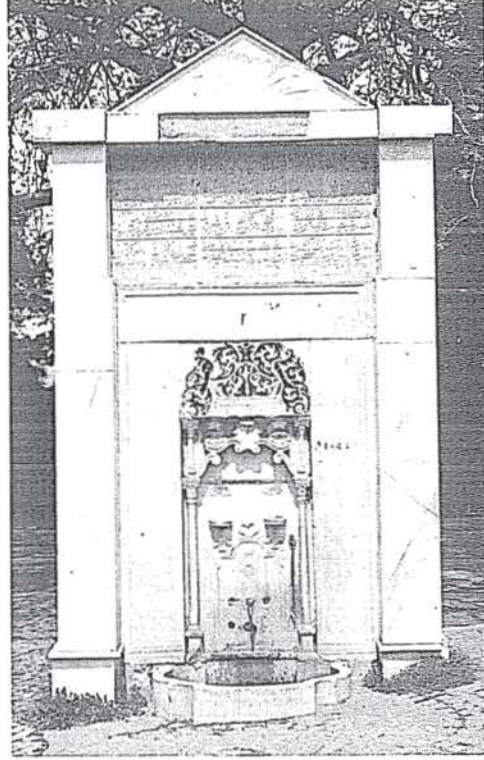
⁵ M. Baha Tanman'in, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 11, s. 151.

⁶ Surre; para kesesi, para çıkını demektir. Hac zamanlarında padisah tarafından Mekke ve Medine'ye her yıl gönderilen para vesaireye denir. Surre emîni ise, bu parayı göndermekle görevlendirilen kimsedir.

6. Zâik'in kaleminden bu tarih incisi yeniden aktı. Bu sudan Fâtma Hanım'ın ruhu yeniden hayat buldu. H.1254 / M.1838)

2. ÇEŞME

Yeşil Türbe yönünden Emir Sultan Camii'ne giderken, solda tek başına duran büyük bir mermer çeşmedir. Kitabesindeki şiir orta boy nesih harflerle yazılmıştır ve (90x140) ebadındadır. Bu hattatın yazısı bir tarih kitabesidir. Bu çeşmeyi, Beşir bin İbrahim isminde bir zatın H.1156 / M.1743'te yaptığı ve söz konusu kitabenin çeşmeyi yaptıran hattat Beşir'in kaleminden çıkan bir yazı olduğu, kitabenin alt kısmında bulunan "Ketebe-hu el-hakîr el-muhtâc ilâ rahmeti Rabbihi'l-kadîr Hâzin-i Şehriyârî Beşîr" ifadesinden anlaşılmaktadır. Bu iki açıdan önem arz ediyor. Şöyle ki: Biri zarif, mermer işçiliğinin güzel bir örneğini; diğeri ise değerli bir hattatı tanıttırmasıdır. Şiiri yazan şair Ni-met'tir.

Kitabe: 5

Vezin: Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

1. Hâzin-i gencîne-i mahrem-sarây-ı saltanat
Bende-i makbûl-ı hass-ı hazret-i Mahmud Hân
2. Pür-himem Beşîr Aga kim oldu hüsn-i hatla
Hûş-nüvîsân- cihân içre müşârün bi'l-benân
3. Celb-i hayr için veliyy-i ni'meti şâhenşehe
Böyle dil-cû çeşme bünyâd itdi samî mekân
4. Hem Emîr Sultânın ez-cümle revân-ı pâkini
Eyledi hakka ki bu zîba eserle şâdumân
5. Sâye-i lutfunda mevlâ şehriyâr-ı âlemin
Nâil-i ecr eyleyüp olsun mekân-i kâm-rân
6. Yek kalemden yazdı Ni'met bî-nukat târîhini
Çeşme-sârında Beşir Aga ider kevser-revân

7. Ketebe-hu el-hakîr el-muhtâc ilâ rahmeti Rabbihi'l-kadîr Hâzin-i Şehriyâî

Beşîr H. 1156

(1. Saltanat sarayının gizli hazinesinin bekçisi, Mahmut Han hazretlerinin en gözde hizmetkârı,

2. Beşîr Ağa, erenlerin himmeti ve çok çalışması sayesinde, hüsn-i hat-tyla, güzel yazısıyla dünyada güzel yazı yazarlar arasında parmakla gösterilen bir kişi oldu.

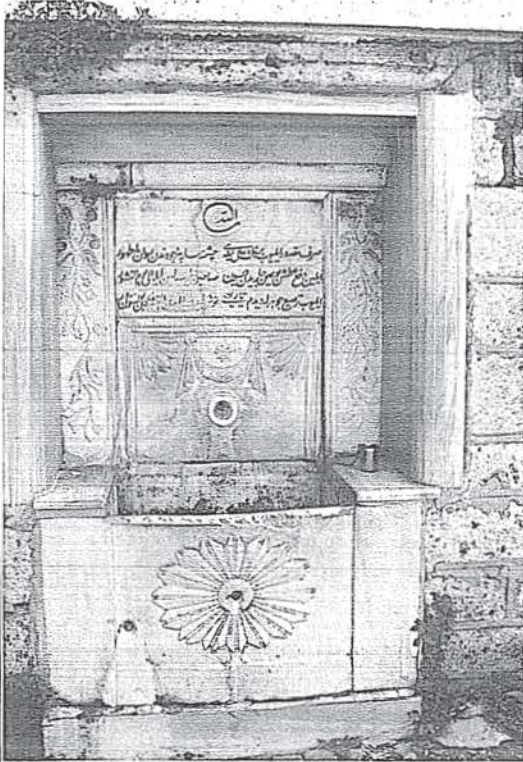
3. Nimet sahibi şahlar şahına hayır etmek için bu yüksek yerde böyle gönül çeken bir çeşme yaptırdı.

4. Aynı zamanda bu süslü eserle, Emir Sultan'ın pak ruhunu da sevindirdi.

5. Mevlâ onu cihan hükümdarının himayesinde sevaba ulaştırarak makamında mutlu etsin.

6. Çeşmenin yapılış tarihini Nimet, noktasız harflerle bir kalemden yazdı. Beşîr Ağa, çeşmesi bol olan bu mekânda Kevser suyu gibi akar.

7. Bu yazıyı, kudret sahibi Rabbi'nin rahmetine muhtaç olan, Saltanat sarayının gizli hazinesinin bekçisi ve hakir bir kul olan Beşîr yazmıştır. H. 1156)

3. ÇEŞME

Emir Sultan Camii avlusunun batı merdiveni dibinde, sağ taraftaki çeşmenin ayna taşı mermer, kitabeli, bakır bir oluktan mermer dağara devamlı akan bir suyu var. Kitabede bu çeşmenin bir zat-ı âlî tarafından, 1268/1851 tarihinde yapıldığı bildiriliyor.

Bu çeşmenin ayna taşında, mermer, küçük boy talik harfle 40x80 ebadında yazılmış bir kitabe var. Şu anda duvarın içine gömülüdür ve üst kısmında *Maşaallah* yazılıdır. Tek oluktan devamlı olarak su akmaktadır:

Kitabe: 6

Vezin: Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

1. Sarf-ı maddûr eyleyip bir zât-ı âlî eyledi

Çeşme-sâr-ı bi'r-i cûdından revân mâ-i tahûr

2. Eyleyen def'-i atş bu ayn-ı cârîden disün
Sâhibin yâ Rab emîn eyle ilâ yevmi'n-nüîşûr

3. Eyleyip tersî'-i cevherle didiüm târîhini
Nûîş idiüp bu âbdan dil-teşnegân olsun süür
H.1268

(1. Saygıdeğer bir kişi gayret göstererek, çaba sarf ederek cömertlik kuyusunun çeşmesinden tertemiz su akıttı.

2. Bu akan pınardan susuzluğunu gideren herkes: "Ey Allahım! Bu hayrat sahibini Kıyamete kadar emin eyle." desin.

3. Mücevherler kakarak süsleyip tarihini söyledim. Susamış gönüller bu sudan içerek mutlu olsunlar. H.1268)

4. ÇEŞME

Camiin kiblesinde sağ bitişiikte devamlı akan bir çeşme var. Çeşmenin mermer taşında orta boy nesih harflerle 100x120 ebadında yazılmış bir kitabe mevcuttur. Şiiri Ni'met mah-lâslı bir şair yazmıştır. Altta görülen tarih 1156/1743'tür. Bu şiiirden camii de tamir eden Dârüssaâde Nâzırı olan Moralı Beşir Ağa'nın yaptırdığı anlaşılmaktadır. Olukla kitabe ortasında kalan mermer üzerinde; sağ yanda Bes-mele, Bismillâhirrahmanirrahîm, sol yanda "Ve mine'l-mâi külllî şey'in hay (Kur'an, Enbiya, 21/30) (Her canlı şeyi sudan yarattık)" âyeti yer almaktadır. Kitabedeki şiiir şöyle:

Kitabe: 7

Vezin: Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

(Fâilâtün) (Fa'lün)

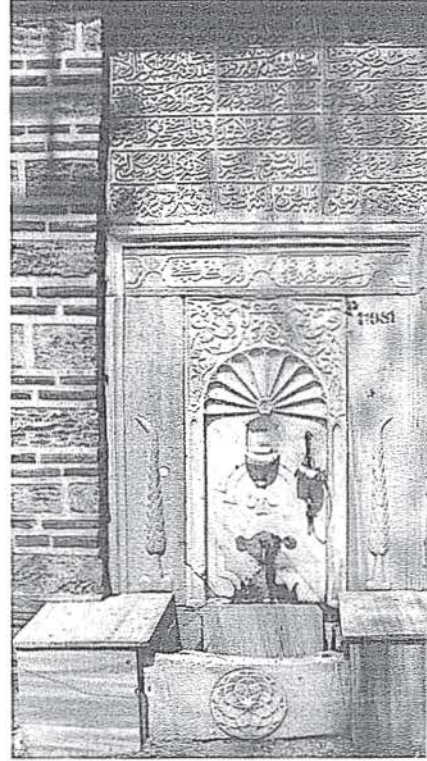
1. Nâzır-ı Dârüssaâde hazret-i aga ki anun
Âb-ı ihsânıyla seylâb oldu el-hak şeş cihât

2. İşte ez-cümle Berûsa şehriini tenvîr iden
Arif-i billah Emîr Sultân kerûbî-sıfât

3. Ol velînün camiiyle türbe-i pür-nûrını
Kıldı ta'mîr ile ihya ol kerîm-i pak zât

4. Lutf-ı Hak ta'mîri zeylîde bu ab-ı hoş-güvar
Oldı zahîr kim anun evsâfidır azb-i fîrât

5. Gûş idince ol kerem-cû çeşme bünyâd eyledi
Cây-ı cûd ü lutfun icrâ üddi gün kand-i nebât

6. Ol mekân mer sâhib-i hayr- pîşe vâlâ himmetiün
Devlet ü ikbal ü bahtı hasre dek bulsun sebât

7. Ni'metâ yaz vâfîdûr târîh için bu beyti kim
Teşne-lebler itmesiün hiç âb-ı Hızra iltifât

8. Al Beşîr kâmkârın ayn-ı cûdından gel iç
Mâ-i Sultân-ı Emîr rûh pâkine âb-ı hayât

H. 1156

(1. Dârüssaâde Nâzırı Hazreti Beşîr Ağa'nın bağış suyu ile doğrusu altı yön sel oldu.

2. İşte bu cümleden olarak Bursa şehrini aydınlatan büyük melek gibi ârif-i billah Emir Sultan hazretleri,

3. o temiz, cömert kişi Emir Sultan'ın camii ve nurlu türbesini onarak yeniden kuvvetlendirdi.

4. Hakk'ın lütfuyla son onarımda, bu güzel suyun tadı, Kur'an'da geçen tatlı suyun (azbün fîrât) tadının özelliğine sahip olduğu apaçıktır.

5. O cömert kişi, bunu duyunca, ırmak gibi bir çeşme inşa etti. Lütuf ve cömertliğinin ırmağı, nöbet şekeri gibi durmadan aktı.

6. Himmeti yüksek, hayr hasenâtı huy edinmiş kişinin yaptırdığı bu mekân tâ Kıyamete kadar yerinde dursun, devam etsin.

7. Ey Nimet, tarih için bu beyti yaz ki övgüdür. Çok susamışlar, bu suyu yanında Hızır suyuna, âb-ı hayata yüzünü çevirip bakmasın.

8 Al, bahtiyar Beşîr Ağa'nın cömertlik pınarından, gel sen de iç! Emir Sultan'ın suyu onun pak ruhuna âb-ı hayat olsun! H. 1156 / M.1743)

5. ÇEŞME

Emir Sultan Camii'nin güneyinde hamam sokağı başında da bir çeşme mevcut, fakat şu anda suyu akıyor. Çeşmenin ayna taşında orta boy nesih harfle 80x80 ebadında yazılmış bir kitabe var. Bu şiiri yazan da Ni'met'tir. Kitabe üzerinde 1156/1743 yılı görülmektedir:

Kitabe: 8

Vezin: Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

1. Kâtib-i Dârüssaâde menba'-ı ayn-ı atâ
Ya'nî hem- nâm-ı resûl cûyende-i birr ü sevâb

2. Yüz sürüp er veliyyü'n-ni'mete akdî çû su
Böyle râ'nâ çeşme ihyâ itdi kim ayn-ı savâb

3. Böyle nice hayra tevîk ide banisin Hudâ
Merkezinde ide i'zzetle mekân ü kâm-yâb

4. Ni'metâ didi bu yektâ mısra'-ı târif ile
Gel Muhammed aşkına bu çeşmeden iç âb-ı nâb

H. 1156

(1. Bağış pınarının kaynağı, Hz. Peygamber'in adaşı, iyilik ve sevap arayan Saray Kâtibi,

2. Yüzünü nimet sahibi Allah'a çevirip, O'na yalvarıp su gibi aktı. Öyle güzel bir çeşme ihya etti ki aslında bu bir doğruluk, dürüstlük pınarıdır.

3. Allah yardımıyla bu hayrat sahibini, bu çeşmeyi yaptıranı, böyle daha nice hayırlara vesile kılsın. Onu makamında izzetli, güçlü, sabit ve mutlu etsin.

4. Ey Nimet, bu eşsiz tarih mısramı; "Gel! Muhammed aşkına bu çeşmeden berrak su iç!" diye düşürdü. H. 1156)

6. ÇEŞME

Emir Sultan'a giderken mezarlık önünde, Memiş Sokağı başındaki çeşme H. 1327 / M. 1821 tarihli olup Ümmü Gülsüm tarafından yaptırılmıştır. Ayna taşı bir mezar taşının başı olan çeşmede küçük boy nesih harfle 40x50 ebadında şu yazılıdır:

"Sahibü'l-hayrât ve'l-hasenât
Dergâh-ı âlî Bursa â'yâmı Abdullah
Ağanın halîlesi Ümmü Gülsüm"

H. 1237 / M.1821

